

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

PROJECT ACTIVITY AS AN EFFECTIVE MEANS OF LEARNING APPLICANTS FOR EDUCATION OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

В статті розглянуто особливості проєктної діяльності, як найбільш поширеного виду дослідницької роботи учнів. Акцентовується увага на проєктній діяльності як ефективного засобу навчання на прикладі курсу громадянської освіти. Метод проєктів представлений як спосіб реалізації завдань компетентнісно-орієнтованої освіти, спрямований не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і придбання нових. Метод проєктів забезпечує продуктивний зв'язок теорії і практики в процесі навчання і виховання, сприяє формуванню в учнів життєвих компетенцій. У статті висвітлено основні моменти, пов'язані з використанням методу проєктів в методиці навчання громадянської освіти. Звертається увага на те, що проєктне навчання стимулює і посилює позитивну мотивацію до навчання, дозволяє вчитись на власному досвіді та досвіді інших, створює ситуацію успіху. Участь у проєктній діяльності ставить дітей і дорослих у позицію господаря життя, тобто проєктування виступає як принципово інша суб'єктна, а не об'єктна форма участі в соціальній діяльності. Підкреслюється той факт, що учні можуть виступати активними учасниками процесу створення проєкту, сформувати свій власний погляд на проблему, визначити мету, завдання та шукати шляхи для їхнього вирішення. Проєктування це індивідуально-творчий процес, який вимагає від кожного оригінальних нових рішень і в той же час це процес колективної творчості. Тому проєктна технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів. Зазначається, що застосування проєктної діяльності в освітньому процесі дозволяє наблизити такий вид діяльності до життя та соціальних потреб здобувачів освіти, навчальний матеріал адаптувати до реальних життєвих ситуацій, а процес набуття знань простим і доступним. Зазначено, що проєктування може стати засобом соціального й інтелектуально-творчого саморозвитку всіх учасників освітнього процесу (учнів, педагогів, батьків).

Ключові слова: метод проєкту, проєктна діяльність, освітній процес, проєктне

навчання, навчальні проєкти, проєктна технологія.

The article examines the peculiarities of project activity, as the most common type of student research work. Emphasis is placed on project activity as an effective means of learning on the example of the civic education course. The method of projects is presented as a way to implement the tasks of competence-oriented education, aimed not at integrating actual knowledge, but at their application and acquisition of new ones. The project method provides a productive connection between theory and practice in the process of learning and education, contributes to the formation of life competencies in students social activities. The article highlights the main points related to the use of the project method in the methodology of teaching civic education. Attention is drawn to the fact that project-based learning stimulates and enhances positive motivation for learning, allows you to learn from your own experience and the experience of others, creates a situation of success. Designing is an individual creative process that requires original new solutions from everyone and at the same time it is a process of collective creativity. It is emphasized that students can be active participants in the process of creating a project, form their own view of the problem, determine the goal, tasks and look for ways to solve them. Therefore, project participation in project activities puts children and adults in the position of master of life, that is, design acts as a fundamentally different subject, and not an object form of participation in social activities. Therefore, project technology involves the use by the teacher of a set of research, search, creative in nature methods, techniques, means. It is noted that the application of project activity in the educational process allows to bring this type of activity closer to the life and social needs of the students of education, to adapt the educational material to real life situations, and to make the process of acquiring knowledge simple and accessible. It is specified that designing can become a means of social, intellectual and creative self-development of all participants in the educational process of students, teachers, parents.

Key words: project method, project activity, educational process, project training, educational projects, project technology.

УДК 37. 091.313
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.3>

Паніна Л.А.,
канд. іст. наук,
доцент кафедри методики викладання
і змісту освіти
Рівненського обласного інституту
підсудипломної педагогічної освіти

Новоселецький А.М.,
учитель-методист
Рівненського ліцею № 25

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реформування української освіти вимагає нових підходів до освітнього процесу, переорієнтування уваги на формування ключових компетентностей здобувачів освіти. Освіта має бути практично орієнтованою, готувати до повноцінної участі у суспільстві, бути максимально близькою до того, що відбувається навколо. Завданням освіти є підготовка молоді до життя через формування компетентностей для особистої реалізації, розвитку,

активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, забезпечення особистої реалізації та життєвий успіх. [1. електронний ресурс].

Закон України «Про освіту» визначає, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації,

виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. [2. електронний ресурс]. Великі можливості у вирішенні цих завдань забезпечує застосування методу навчальних проєктів. Уміти створювати, реалізувати чи брати участь у проєктах вагома життєва компетентність особистості. Інтегрований курс громадянської освіти в закладах загальної середньої освіти не обмежують навчанням у класі. Зміст такої освіти передбачає наскрізну реалізацію її завдань на всіх рівнях освітнього процесу: навчальній, позакласній роботі, виховному середовищі закладу освіти, соціальному партнерстві з місцевою громадою та батьками. [3. електронний ресурс]. Серед розмаїття методів і технологій навчання курсу громадянської освіти одним із найпродуктивніших є метод проєктів. Метод проєктів створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Учні набувають досвіду вирішення реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя, які проєктують у навчанні. Така форма роботи допомагає реалізувати і програму ранньої профорієнтації учнів, аби в майбутньому випускники свідомо обирали професію і навчальний заклад, в якому б бажали навчатися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метод проєктів був відомий ще у 20-ті роки ХХ сторіччя. Американський педагог Джон Дьюї запропонував будувати навчальний процес на активній основі, спираючись на цілеспрямовану діяльність учнів з урахуванням їх особистої зацікавленості в цих знаннях. Послідовник Джона Дьюї Вільям Кілпатрік розробив «проєктну систему навчання» або метод проєктів. Питання реалізації проєктної технології навчання досліджували і українські науковці К. Баханов, І. Дичківська, І. Єрмаков, Г. Ісаєва, О. Любарська, О. Пехота, О. Пометун, С. Шевцова та інші. Зокрема К. Баханов зазначав, що проєктна технологія у сучасних умовах трансформувалася у проєктну систему організації навчання, за якої набуваються професійно важливі знання і навички у процесі планування й виконання практичних завдань проєктів [4. с. 89]. До застосування окремих проєктів у позаурочній діяльності звертались П. Вербицька, В. Мисан, П. Кендзьор, Ю. Комаров, Т. Ремех. Проблеми проєктного навчання освілюються в роботах Т. Белявцевої, В. Вербенко, В. Вербицького, І. Вєтрової, І. Єрмакова, Т. Лобас, Л. Матвєєвої, Є. Полат, С. Ящука, та інших. Науковці О. Пехота, А. Кіктенко, О. Любарська зазначають, що проєктні технології навчання стимулюють учнів до вирішення певних проблем, до практичного застосування здобутих знань і набутих умінь, а мету навчального проєктування вбачають у створенні педагогом таких умов освітнього

простору, за яких його результатом є індивідуальний досвід проєктної діяльності учня [5, с. 187].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність і практична значущість вивчення проєктної діяльності сьогодні зумовлена власне його освітнім і соціальним потенціалом для формування різнобічної особистості учня, критично мислячого, свідомого і активного громадянина, впровадження у практику освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти технологій проєктного навчання як ефективного засобу навчання, що забезпечує розвиток особисті, яка має цілісний науковий світогляд, сформовані ключові компетентності здобувачів освіти Нової української школи.

Отже, проєктне навчання є одним із варіантів продуктивного навчання, метою якого є не засвоєння суми знань, а реальне використання, розвиток та збагачення власного досвіду учнів та їхнє уявлення про світ.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретичних основ та особливостей застосування проєктної технології у навчанні громадянської освіти, довести освітню і соціальну значущість проєктної методики в умовах сьогодення, з'ясувати зміст і структуру методу проєктів як засобу компетентісно-орієнтованого навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання громадянської освіти полягають у створенні умов для соціального і професійного самовизначення, набуття соціального досвіду здобувачів освіти, що сприяє становленню активної життєвої позиції випускників школи. У процесі навчання змінюється структура мотивації особистості. Навчальна діяльність стає для неї засобом реалізації життєвих планів. Це потребує створення умов для мотивації й участі здобувачів освіти в обговоренні актуальних проблем шкільної та місцевої громади, суспільства і держави, глобальних проблем сучасності та інформаційного простору, створення та впровадження в освітній процес методичного інструментарію, що реалізується в активному залученні до проблемного навчання, експериментування, розвитку критичного мислення, самостійності суджень й творчого потенціалу. Однією з ефективних умов розвитку конкурентоздатної, творчої особистості, спроможної до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення є залучення учнів до проєктної діяльності. Проєктна діяльність є інструментом, що створює передумови для розвитку ключових компетентностей, таких як, громадянських і соціальних, культурної, інформаційно-комунікаційної, екологічної тощо [6. с. 121]. Основу методу проєктів становить формування пізнавальних навичок у здобувачів освіти, вміння конструювати свої знання, орієнтуючись в інформаційному просторі, критично мислити і розвивати свій творчий потенціал. В основу

методу проєктів покладена ідея, що складає саму суть поняття, тобто те, що можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Якщо ж говорити про метод проєктів як педагогічну технологію, то ця технологія включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своїм змістом. Сутність проєктної технології полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів, що адаптує освітній процес до структурних і організаційних вимог навчального проєктування [7, с. 12].

Робота над проєктом є практикою особистісно-орієнтованого навчання в процесі конкретної діяльності учня або учнів на основі вільного вибору та з урахуванням власних інтересів. У свідомості школярів це може мати такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого мені потрібно і де я можу ці знання застосувати». [5, с. 128]. На що слід звертати увагу, організовуючи проєктну роботу школярів добираючи теми, визначаючи вид проєкту тощо.

1. Аналіз, руйнація «наукових» та «псевдонаукових» міфів.

2. Обговорення дискусійних питань, не забувати про вікові особливості та рівень підготовки дітей.

3. Навчати дітей бачити фейки.

4. Формувати вміння протистояти маніпуляціям та дезінформації.

5. Використовувати різноманітні приклади для дослідження, на жаль, їх надзвичайно багато це і соціальні мережі, реклама, ЗМІ, кіно та телебачення, політика, масова та споживча культура тощо.

6. Підвищувати рівень медіаграмотності, як активної, так і пасивної.

7. Розвивати критичне мислення.

8. Частіше «пропрацьовувати» стереотипи та вчити дітей руйнувати їх.

9. Не соромно чогось не знати. Важливо не боятися говорити про це насамперед, собі [8, електронний ресурс].

Більшість дослідників виділяють наступні етапи проєктного навчання: розробка проєктного завдання, реалізація проєкту, оформлення результатів, презентація і захист проєкту, рефлексія. Робота починається з того, що педагог разом з учнями розглядає завдання проєкту, ставиться мета, завдання і проблема, яку необхідно вирішити. Вибір теми проєктів у різних ситуаціях може бути різною. В одних випадках ця тематика може формуватися навчальним планом, визначатися вчителем з урахуванням навчальної ситуації з дисципліни і інтересів і здібностей учнів. Тематика проєктів може бути запропонованою і самими учнями, з урахуванням власних інтересів. Технологія проєктів передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, розв'язання, з обов'язковою

наявністю ідеї та гіпотези розв'язування проблеми, чітким плануванням дій, розподілом ролей, якщо розглядається групова робота, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проєкту за свою частину роботи, регулярного обговорення проміжних кроків та результатів [9, с. 88].

Вирішення певної навчальної чи виховної проблеми у ході проєктної діяльності передбачає, з однієї сторони, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншої інтегрування знань, умінь, з різних галузей науки, техніки, творчості. Як зазначає О. Пехота, «результати виконання проєктів повинні бути «відчутні»: якщо це теоретична проблема, то конкретне її вирішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження» [5, с. 156].

Отже, навчальний проєкт для учнів створює можливості виконувати особистісно значущу діяльність самостійно, у групі або індивідуально, максимально використовуючи власні можливості. Участь у проєктній діяльності дозволяє учню виявити себе, спробувати власні сили, застосувати знання, презентувати досягнутий результат, відчувати себе «корисним».

Навчальний проєкт для вчителя це інтегративний дидактичний засіб навчання й виховання, що дозволяє розвивати наступні компетенції здобувачів освіти:

- аналіз проблеми, постановки завдань;
 - визначення цілей та планування діяльності;
 - пошук необхідної інформації, її систематизації й структуризації;
 - вибір й використання технології вирішення завдань;
 - проведення аналізу, синтезу, висуванню гіпотези, деталізації й узагальнення;
 - застосування знань, умінь і навичок у різних, у тому числі й нестандартних ситуаціях;
 - самоаналіз й рефлексія, самоаналіз успішності й результативності рішення проблеми в рамках проєкту;
 - презентації діяльності та її результатів.
- [10, с. 18].

Власне саме активне навчання і навчання через досвід та рефлексію дають вчителям практичні інструменти для впровадження компетентнісного навчання на щодень. Навчання на основі досвіду дає можливість розвивати компетентності, оскільки здобувачі освіти переживають емоції, формують ставлення до предмету досвіду, отримують знання про нього і навички як діяти під час подібного досвіду у майбутньому. Знання та компетентності формуються у процесі соціальної взаємодії. Тож учителям важливо створювати ситуації, в яких учні взаємодітимуть під час виконання проєктів, здобуватимуть новий досвід та обговорюватимуть, осмислюватимуть його.

Метод проєктів може здійснюватися через ігрові проєкти, дискусії, творчі учнівські доробки, наприклад, складання історичних задач, загадок, нестандартних запитань, віршів, інтерв'ю, тощо, логічні вправи, асоціативне конструювання; пошуково-дослідницькі проєкти, аналіз наукових джерел, додаткової інформації, ілюстративного матеріалу, написання дослідницьких робіт, ілюстративне проєктування як карикатури, малюнки, тощо. Під час виконання даних видів роботи у педагога є можливість паралельно використовувати елементи технології розвитку критичного мислення.

Можемо застосовувати різноманітні прийоми для розвитку критичного мислення, зокрема:

– «Плакат думок», за допомогою якого учні висловлюють свої думки та пропозиції щодо певної проблеми ;

– «Дискусійне кафе», де учні розглядають події, явища чи процеси через призму її переосмислення з точки зору її учасників, що мають різні погляди;

– прийом «ЗаХід» допоможе учням організувати інформацію до, у процесі та після вивчення конкретної теми чи проблеми;

– прийом «Мозаїка» дозволяє учням самостійно опрацювати інформацію, виокремлювати в ній основне та поділитися знаннями з іншими учнями;

– використання «Кубіка Блума» навчає використовувати здобуті знання і досвід для вирішення завдань, а також пристосовуватися до несподіваних викликів і ситуацій тощо.

Наведемо кілька цікавих ідей щодо реалізації проєктів на уроках громадянської освіти та історії. Проєкт з теми «Жіночий рух в Україні та світовий суффражизм: спільне і відмінне». Мета проєкту дослідити, чи знала українська земля представниць руху за жіночі права, чи можна говорити, що на межі XIX-XX століть в Україні діяли суффражистки. Проєкт «Перші конституції у світі: спільне та відмінне». Мета проєкту дослідити та порівняти три конституції, які були створені у XVIII столітті для США (1787) Франції (1791) та Війська Запорозького (1710). Проєкт «Промені світла у бурі революції 1917-1921. Мета проєкту дослідити повсякденне життя жителів України в революційні роки через призму культури та засобів масової інформації. [8. електронний ресурс].

Під час реалізації проєктів використовуємо знання з інших предметів, зокрема правознавства, української та зарубіжної літератур, іноземні мови, інформатики. Цінність саме проєктного навчання у вирішенні актуальних проблем. Це насамперед орієнтація на проблемні питання, які не мають готової чи однозначної відповіді, розвиток навичок самостійної пошукової роботи, аналізу, синтезу, формулювання гіпотези та її підтвердження

або спростування під час роботи з аргументами та контраргументами, удосконалення навичок групової роботи, можливість спробувати на собі різні ролі та функції, розвиток медіа грамотності на практиці, удосконалення навичок публічно виступати та полемізувати, можливість отримати готовий продукт, створений на основі проєктування, проблемного навчання та активізації мисленнєвих процесів.

Отже, проєктна навчальна діяльність це система самостійної, узгодженої, комплексної, комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на досягнення практичного результату, який поступово ускладнюючись, сприяє з одного боку, використанню різноманітних методів, а з іншого інтеграції знань, умінь і навичок з різних галузей наук, розвиває здатність до самоорганізації, саморозвитку, та самовдосконалення майбутнього фахівця.

Висновки. Пріоритетом сьогодення є формування особистості, здатної до незалежного самостійного мислення і орієнтованої на самостійне і зважене ухвалення рішень. Проєктна діяльність допомагає досягти цю мету. Проєктна діяльність відкриває широкі можливості для вибору ролі в системі взаємин, вона передбачає активну діяльність кожного, оскільки кінцевий результат залежить від спільних зусиль, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, саме в цій діяльності закладаються умови для усвідомлення особистістю своїх вчинків, дій. Проєктна діяльність є тією конкретною умовою, яка дає змогу залучати здобувачів освіти до розв'язання різних суспільних проблем, формувати нові стосунки, нову систему спілкування, що, в свою чергу, зумовлює нові обов'язки й значно вищі вимоги до діяльності. Проєкти так чи інакше пов'язані з реальним життям, дозволяють розглянути актуальні запитання та знайти відповіді на них, активізують увагу дітей цікавими темами, завданнями, формами роботи, а також яскравим інструментарієм, реально дозволяють формувати всі компетентності Нової української школи, спонукають виявляти креативність, дискутувати, вчитися відстоювати свою точку зору та аргументовано критикувати чужу позицію, стимулюють розвиток системного мислення, створюють ситуацію успіху, дають можливість долати труднощі та бути експертами в певній темі чи галузі, мінімізують стресові ситуації, формують не страх перед помилками, а вміння швидко виявляти та виправляти їх.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

2. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 08.10.2023).

3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2023/09/12/1MR-2023-2024-Suspilstvoznnavstvo.12.09.2023.pdf> (дата звернення: 05.08.2023).

4. Баханов К.О., Ницета В.А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України: Посібник для вчителя. Харків: Основа. 2008. 109 с.

5. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології; навчально методичний посібник. Київ, 2004. 256 с.

6. Калюжна Н., Стецюк І. Інструменти впровадження громадянської освіти у демократичній

школі: методичні рекомендації/уклад. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ». 2021. 220 с.

7. Подобєдова Т. Ю. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування. Луганськ, 2005. 20 с.

8. Немченко В. Проектне навчання: розвиваємо логічне, критичне та креативне мислення. URL: <https://naurok.com.ua/post/proektne-navchannya-dlya-rozvitku-logichnogo-kritichnogo-ta-kreativnogo-mislennya-uchniv> (дата звернення: 01.08.2023).

9. Гумен С. Ф. Актуальність використання методу проектів як засобу активізації пізнавальної та дослідницької діяльності на уроках історії. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал № 2 (5). 2017. 87-93 с.

10. Вовк Н., Вікторенко І., Федь І. Реалізація проектної технології навчання в системі позашкільної освіти. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – Вип. 16. – Слов'янськ, 2021. 21 с.